

पातालम् [पतत्यस्मिन्नधमेण पत्-आलञ्; cf. Up. 1. 114]
 1 The last of the seven regions or worlds under the earth said to be peopled by Nāgas; the seven regions are:—
 अतल, बितल, सुतल, रसातल, तलातल, महातल and पाताल. -2
 The lower regions or world in general; मा मेति व्याहरत्येव
 तस्मिन् पातालमभ्यगात् R. 15. 84; 1. 80; पातालात्त्र विमोचितो बत
 बली नीतो न मृत्युः क्षयम् Subhāṣ. -3 An excavation, a hole.
 -4 Submarine fire. -5 (In astrol.) The fourth house
 or sign from that in which the sun is present. -लः 1 A
 kind of instrument for distillation or the calcination
 and sublimation of metals. -2 N. of Jupiter's year
 (of 361 days). -Comp. -गङ्गा the Ganges of the lower
 world. -ओकस् *m.*, -निलयः, -निवासः, -वासिन् *m.*
 1 a demon. -2 a Nāga or a serpent-demon. -तलम्,
 -मूलम् the bottom of Pātāla. -मुखम् a great hollow
 (महागर्त); यस्त्वद्य पातालमुखे पतन्तं पाणो गृहीत्वा प्रतिसंहरति Mb.
 3. 268. 4. -मूलम् the centre of gravity; आस्ते पातालमूलस्थः
 शेषोऽशेषसुतचित्तः V. P. 2. 5. 20. -यन्त्रम् See पातालः (1).

पातिः 1 A master. -2 A bird. -3 A husband.

पातिकः The Gangetic porpoise.

पातित्यम् Loss of caste or position; एतत् पातित्यदानो
 जघनमतिघनादेनसो माननीयम् Viṣṇupād Stotra, 21.

पातिली 1 A snare, trap. -2 A small earthen vessel
 (Mar. पातेल्ले). -3 A woman of a particular class.

पातिव्रती, पातिव्रत्यम् Fidelity to a husband, chas-
 tity; Śāhendra 1. 61.

पात्र *a.* Releasing from sins; सर्वेषामेव पात्राणां परं पात्रं
 महेश्वरः Nandi P.

पात्रम् [पाति रक्षत्याधेयं, पिबत्यनेन वा पा-घृन् Tv.] 1 A
 drinking-vessel, cup, jar. -2 A vessel or pot in general;
 पात्रे निधायार्घ्यम् R. 5. 2, 12; any sacrificial vessel or
 utensil. -3 A receptacle of any kind, recipient; दैन्यस्य
 पात्रतामेति Pt. 2. 101. -4 A reservoir. -5 A fit or
 worthy person, a person fit or worthy to receive gifts;
 वित्तस्य पात्रे व्ययः Bh. 2. 82; अदेशकाले यद् दानमपात्रेभ्यश्च दीयते
 Bg. 17. 22; Y. 1. 201; R. 11. 86. -6 An actor, a
dramatis persona; तत् प्रतिपात्रमाधीयतां यत्नः Ś. 1; उच्यतां
 पात्रवर्गः V. 1. *dramatis personae*. -7 A king's minister.
 -8 The channel or bed of a river. सुरस्रवन्त्या इव पात्रमागतम्
 N. 16. 11; 15. 86. -9 Fitness, propriety. -10 An
 order, command. -11 A leaf. -त्रः 1 A kind of measure
 (आढक). -2 A preservative from sin. -त्री 1 A vessel,
 plate, dish; भुञ्जन्ते ह्यमपात्रीभिर्यत्राहं परिचारिका Mb. 3. 30.
 13; 233. 49. -2 A small furnace. -3 N. of Durgā.
 -Comp. -आसादनम् the placing of sacrificial utensils.
 -उपकरणम् ornaments of a secondary kind (as bells,
 chowries &c.). -पालः 1 a large paddle used as a
 rudder. -2 the rod of a balance (तुलाघट). -भृत् *m.* a
 servant; -मेलनम् (In dram.) the bringing together
 of the characters of a play. -शेषः scraps of food.

-संस्कारः 1 the cleaning or purification of a vessel. -2
 the current of a river. -संचारः the handing round of
 vessels at a meal; Mb.

पात्रकम् A vessel, pot &c.

पात्रट *a.* Lean, emaciated. -टः 1 A cup, pot -2
 Rugged garments.

पात्रटीरः 1 A competent minister. -2 A vessel of
 iron, brass or silver. -3 Fire. -4 A crow. -5 A heron.
 -6 Rust of iron. -7 Mucus running from the nose.

पात्रता, पात्रत्वम् 1 Capacity, worthiness. -2 Dignity,
 honour.

पात्रयति Den. P. To use as a drinking-vessel; पाणि
 पात्रयताम् Bh. 3. 138.

पात्रसात् *ind.* In the possession of worthy persons.

पात्रिका *a.* (-की *f.*) 1 Measured out with any vessel
 or a measure called आढकं. -2 Fit, adequate, appro-
 priate. -कम्, -की A vessel, cup, dish; तस्मा इत्युपनीताय
 यक्षराद् पात्रिकामदात् Bhāg. 8. 18. 17. -का An alms-bowl.

पात्रिन् *a.* 1 Having or provided with a drinking-
 vessel; Ms. 6. 52. -2 Having fit or worthy persons.

पात्रीकृ 8 U. 1 To make worthy; पात्रीकृतो दस्युरिवासि
 येन Ś. 5. 20. -2 To honour, dignify.

पात्रीण *a.* Measured, sown, or cooked with a Pātra.

पात्रीय, पात्र्य *a.* Worthy to partake of a meal.

पात्रीयम् A sacrificial vessel or utensil.

पात्रीरः, -रम् An oblation.

पात्रेबहुलः, -पात्रेसमितः 1 'Constant at meals or
 dinner-time', a parasite; वृत्तस्त्वं पात्रेसमितैः Bk. 5. 10. -3
 A treacherous or hypocritical fellow.

पात्रौकरणम् Marriage समैव पात्रौकरणेऽभिसाक्षिकमङ्गसङ्गतम्
 N. 6. 68.

पाथः [पीयतेऽदः पा-कर्मणि थ] 1 Fire. -2 The sun.
 -थम् Water.

पाथस् *n.* [पा-असुन् थुक् च] 1 Water; हरन्तां संतापं कमपि
 मरुदुल्लासलहरीछटाश्चन्त्पाथः कणसरणयो दिव्यसरितः G. L. 26; Mv.
 6. 12. -2 Air, wind. -3 Food. -4 The sky. -Comp.
 -जम् 1 a lotus. -2 a conch. -दः, -धरः a cloud. -धिः,
 -निधिः, -पतिः the ocean; N. 13. 20; पाथोधिमध्ये पतितः
 पतङ्गः Rām. Ch. 6. 7; पाथोधिर्जलधिः पयोधिर्दधिर्नारानिधिर्नरिधिः
 Śabda Ch.

पाथिस् *m.* 1 The sea. -2 The eye. -*n.* Scab.

पाथेयम् [पथि तद्व्यहारे वा साधु ढञ्] 1 Provender or
 provisions for a journey, viaticum; जग्राह पाथेयमिवेन्द्रस्तुः
 Ki. 3. 37; विसक्तिसलयच्छेदपाथेयवन्तः Me. 11; V. 4. 15. -2
 The sign *virgo* of the zodiac.